

Allmän hänsyn och allemansrätt

I Sverige har alla rätt att vistas ute i naturen enligt allemansrätten. Det är tillåtet att plocka svamp och vilda bär och blommor som inte är fridlysta. Men man är alltid skyldig att vara varsam och att visa hänsyn mot såväl andra människor som djur och natur.

Det är inte tillåtet att fälla träd eller att bryta kvistar på annans mark. I allemansrätten ingår inte heller att gräva upp hela växtbestånd eller att samla in stora mängder lavar eller mossor.

I naturreservat och andra typer av skyddade områden gäller särskilda regler för vad som är tillåtet att göra. Förbud mot insamling gäller där ofta fler arter än de som är fridlysta.

Foto: Jan Töve Jönstén

Alla är välkomna ut i naturen enligt allemansrätten. Man får plocka svamp, bär och blommor som inte är fridlysta, men måste alltid visa hänsyn mot djur och natur.

Dispens från fridlysning

Förutom de generella undantag från fridlysningen som angetts ovan för groddjur och kräldjur omfattas några få arter av kärlväxter, mossor och insekter av undantag för insamling av dokumentationsexemplar. Vilka arter detta gäller framgår av Naturvårdsverkets föreskrifter.

Den som vill samla in fridlysta växt- eller djurarter för vetenskapliga eller naturvårdsändamål måste ansöka om dispens från fridlysningsföreskrifterna hos länsstyrelsen. Dispensansökningar som gäller fåglar eller däggdjur lämnas till Naturvårdsverket.

Kontakta länsstyrelsen för råd om skadeförebyggande åtgärder, samt tillstånd till bekämpning eller ersättning för skador som orsakats av djur som inte får jagas.

Vilka arter är fridlysta i Sverige?

En förteckning över samtliga växt- och djurarter som är fridlysta i hela landet finns på Naturvårdsverkets hemsida: [www.environ.se/Natur & naturvård / Fridlysta arter / Nationellt fridlysta arter / NFS 1999:12](http://www.environ.se/Natur%20%26%20naturv%C3%A4rd/Fridlysta%20arter/Nationellt%20fridlysta%20arter/NFS%201999:12).

Information om vilka arter som är fridlysta i enskilda län finns på respektive länsstyrelses hemsida: www.lst.se.

Läs mer

Ahlén, I. Andrén, C. & Nilsson, G. 1995: *Sveriges grodor, ödlor och ormar*. Naturskyddsföreningen.

Gransberg, M. & Mossberg, B. 1993: *Miniflora över Sveriges orkidéer*. Naturvårdsverket Förlag.

Gärdenfors, U. (ed.) 2000: *Rödlistade arter i Sverige 2000*.

ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Naturvårdsverket 1993: *Alla Sveriges orkidéer är fridlysta*. Naturvårdsverket informerar (folder).

Naturvårdsverket & Världsnaturfonden WWF 1995:

Fladdermöss - Nattens tysta jägare (broschyr).

Naturvårdsverket 2001: *Fladdermöss som gäster i våra hus* (broschyr).

Information på Internet

ArtDatabanken (www.dha.slu.se): Rödlistor och faktablad över rödlistade fridlysta arter.

Länsstyrelserna (www.lst.se): Länkar till samtliga länsstyrelser hemsidor där bland annat information om fridlysta arter finns.

Naturhistoriska riksmuseet (www.nrm.se): Den virtuella floran – en uppslagsbok om svenska växter.

Naturvårdsverket (www.environ.se): Natur & naturvård / Fridlysta arter, Rödlistade arter, De stora rovdjuren, Djur i vår närhet – praktiska tips / Orm på tomten.

Sveriges Entomologiska förening (www.sef.nu): Bilder på samt beskrivningar av alla fridlysta insekter och spindlar.

Lagar, förordningar och föreskrifter

Artskyddsförordningen (1998:179).

Fiskeförordningen (1994:1716).

Jaktförordningen (1987:905).

Miljöbalken (1998:808) 8 kap: Särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter.

Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 1999:12) om ändring i föreskrifter (NFS 1999:7) om artskydd; Bilaga 1: Djur och växter som är fridlysta enligt miljöbalken i hela landet.

Naturvårdsverket • 106 48 Stockholm • Tel: 08-698 10 00 • www.environ.se

ISBN 91-620-8035-0 • Text: Marianne Wetterlin • Form: Tomas Löckert/Idéoluck • Tryck: S-M Ewert AB 2001, 30 000 ex. Omslagsfoto: Tero Niemelä

Fridlysta växter och djur i Sverige

Fridlysning av växter och djur

Om det finns risk för att en växt- eller djurart försvinner eller utsätts för plundring kan arten fridlysas. Fridlysning innebär att det är förbjudet att plocka, fanga, döda eller på annat sätt samla in eller skada växten eller djuret. Fridlysning av arter hindrar dock inte att jord- och skogsbruk bedrivs, även om största möjliga hänsyn alltid ska tas till känsliga arter vid markanvändningen.

Både arter som är starkt hotade, och därför mycket känsliga för insamling, och arter som inte är så sällsynta, men populära att plocka eller fanga, kan vara i behov av skydd genom fridlysning. I vissa fall fridlyses en art för att Sverige har förbundit sig att göra det i internationella överenskommelser inom till exempel EU.

Naturvårdsverket kan fridlysa arter över hela landet och länsstyrelserna inom respektive län. För närvarande är 300 arter fridlysta i hela landet. Utöver dessa är 50 arter fridlysta i ett eller flera län.

I denna folder ges några exempel på växter och djur som är fridlysta. En förteckning över samtliga nationellt fridlysta växt- och djurarter, samt de undantag som gäller för några av arterna, finner du bland annat på Naturvårdsverkets hemsida (www.environ.se).

Foto: Par-Olof Danielsson

Foto: Jan Gråhn

Backsippa och fjällbrud är fridlysta i hela landet.

Kärlväxter

Många av de fridlysta kärlväxterna ser man sällan på grund av att de är mycket sällsynta och ibland svåra att känna igen. Några är mer välkända och eftertraktade. I båda fallen kan plockning utgöra ett hot. Exempel på blommor som inte får plockas är drakblomma, fjällviva, grenigt kungsljus, hedblomster, klockgentiana, marrisp, martorn, mosippa, myrbräcka, praktnejlika, stor sandlilja och våradonis.

Foto: Tore Hagman/N

Foto: Rolf Nyström/Tirolfoto

Nattviol är en orkidé, liksom Adam och Eva.

Orkidéer

Orkidéer har ofta mycket speciella krav på sin livsmiljö och många är därför hotade till följd av förändringar i miljön. Ett annat hot har utgjorts av att många av de ovanliga eller anslående arterna har varit föremål för omfattande plockning. Det har även förekommit att hela orkidébestånd har grävts upp för inplantering i trädgårdar eller för försäljning till samlare inom och utom landet.

Alla vilda orkidéer är fridlysta i hela landet och får därmed inte plockas. Exempel på arter är brunkulla, flugblomster, Jungfru Marie nycklar, knärot, krutbrännare, kärknipprot, norna, nästrot, rödsyssla, skogsfru, tvåblad och vityxne.

Foto: Per Eriksson

Guckusko och alla övriga orkidéarter är fridlysta i hela landet.

Blåsippa och gullviva

Blåsippa och gullviva är populära vårblommor som många vill plocka. Blåsippan kan inte sprida sig om den plockas, vilket har lett till att den nästan har utrotats på vissa ställen där den har plockats intensivt.

Man får inte plocka blåsippor i Stockholms, Skåne, Hallands, Västerbottens och f.d. Göteborgs och Bohus län.

Gullvivor får inte plockas i Skåne, Hallands och Örebro län.

I resten av landet går det bra att plocka en egen bukett, men inte att gräva eller dra upp blommorna med rötterna. Det är inte heller tillåtet att plocka blåsippor och gullvivor för försäljning.

Foto: Lars Dahlström/Tirolfoto

Foto: Ulf Westerman/Tirolfoto

Blåsippor och gullvivor får inte plockas alls i vissa län.

Mistel och lummer

Misteln är fridlyst i hela landet utom för markägaren som får skörda den om det sker för att värda värdrädet och inte beståndets fortlevnad påverkas negativt. I Södermanlands län är misteln fridlyst även för markägaren.

Lummer växer mycket långsamt och har därför tagit skada av den insamling som tidigare har förekommit. Alla arterna är numera fridlysta mot uppgrävning samt plockning för försäljning. Den hotade cypresslummen får inte plockas alls. I Blekinge län är alla lummerarter helt fridlysta.

Foto: P. Roland Johansson/N

Matlumner får inte plockas för försäljning.

Foto: Göran Ekström/Thaloto

Foto: Alf Linderholm/N

Den sällsynta gula varglaven och den hotade laven långskägg är fridlysta i hela landet.

Mossor och lavar

Många av de fridlysta mossorna och lavarna är okända för de flesta på grund av att de är så sällsynta. Två fridlysta lavar som är mer kända är varglav och långskägg.

Några exempel på fridlysta mossor är grön sköldmossa, härklo-mossa, pyramidmossa, skirmossa och vedträdmossa.

Foto: Björn Ehrenroth/N

Fönsterlaven är inte fridlyst, men man har ändå inte rätt att samla in hela bestånd av laven.

Fönsterlaven används ofta som juldekoration och kallas i handeln för vitmossa trots att den är en lav. Fönsterlaven är inte fridlyst, men eftersom lavar växer mycket långsamt ska man alltid vara varsam och inte plocka dem in onödan. Det ingår inte i allemansrätten att samla in stora mängder lavar eller mossor för försäljning.

Svampar och bär

Några få svampar är fridlysta i hela landet och får inte plockas. Dessa är bombmurkla, igelkottstaggsvamp, doftticka, saffransticka och storporig brandticka. I övrigt får man fritt plocka alla svampar och bär. I naturreservat och andra typer av skyddade områden kan dock förbud mot plockning gälla.

Foto: Lemnar Mählsson/N

Svampen bombmurkla är fridlyst och får inte plockas.

Fjärilar och andra insekter

I Sverige finns mer än 25 000 insektsarter, varav 24 är fridlysta i hela landet. Exempel på arter som inte får fångas är boknätfjäril, mnemosynefjäril, ärenprinsnätfjäril, större ekbock, läderbagge och grön flodtrollslända.

Foto: Torbjörn Hagman/N

Skalbaggen ekoxe är fridlyst i hela landet.

Foto: Bengt Ekman/N

Apollofjärilen är en av sju fjärilsarter som är fridlysta.

Foto: Ola Jernersten/N

Ta aldrig hem lövgrodor eller någon annan vuxen groda eller ödla!

Grodor, paddor och ödlor

Alla Sveriges grodor, paddor och ödlor är fridlysta i hela landet. Flera av arterna är hotade eller sällsynta till följd av att deras livsmiljöer, som ofta utgörs av våtmarker och småvatten, har förändrats eller försvunnit. De mest sällsynta arterna är gölgroda, klockgroda, långbensgroda, lökgroda, lövgroda, ätlig groda, grönfläckig padda, stinkpadda, större vattensalamander och sandödla. Dessa får man aldrig döda, skada, fånga eller flytta.

De vanligaste arterna - kopparödla, skogsödla, mindre vattensalamander, vanlig groda, åkergroda och vanlig padda - får man ta upp i handen och studera, men inte flytta från platsen. Det är också tillåtet att ta hem lite rom eller yngel för att studera utvecklingen till vuxet djur, men sedan måste det färdigutvecklade djuret sättas tillbaka där det samlades in.

Foto: Bengt Ekman/N

Den fridlysta kopparödlan liknar en orm, men är en benlös ödla som är helt ofarlig.

Huggorm och andra ormar

I Sverige finns tre ormarter som alla är fridlysta i hela landet. Dessa är huggorm, hasselsnok och snok (inklusive gotlandssnok). Snokarna är helt ofarliga, men eftersom den sällsynta hasselsnoken ibland förväxlas med huggorm har det hänt att den blivit ihjälslagen av misstag.

Foto: Pierre Rosberg/Ifoto

Den ofarliga hasselsnoken kan förväxlas med huggorm.

Huggormen lever främst på sorkar och möss och kan på så vis ibland göra viss nytta. Den går aldrig till anfall, utan biter bara om den känner sig hotad. Om det finns orm på tomten kan man göra tomten otrivsam för ormen genom att hålla gräset kortklippt, ta bort rishögar och inte placera komposter eller lövhögar nära huset. Man bör då veta att tomten även kan bli otrivsam för igelkottar.

Det är inte tillåtet att fanga eller döda huggorm och andra ormar i naturen. Om det finns huggorm på tomten får man dock flytta den, och om ingen annan lösning finns får man i sista hand döda huggormen. Snok och hasselsnok får aldrig flyttas eller dödas utan tillstånd.

Foto: Claes Annelén/N

Huggormen är fridlyst, men får flyttas från tomten. Honan är oftast brun och hanen grå, men helsvarta exemplar förekommer också.

Fåglar och däggdjur

Förutom de växter och djur som är fridlysta är alla vilda fåglar och däggdjur fredade i hela landet enligt jaktlagstiftningen. Undantag gäller under de tider på året då det finns jakttid för ca 50 av arterna, bland annat älg, rådjur, dovhjort, hare, räv, vissa änder och hönsfåglar. Det är inte tillåtet att bedriva jakt utan jakträttshavarens medgivande.

Man får aldrig utan tillstånd fanga, skada eller döda fladdermöss, igelkottar, hasselmöss, småfåglar, rovfåglar eller andra fåglar och däggdjur som det inte finns jakttid för. Det är inte heller tillåtet att samla in fågelägg eller att skada bon.

Foto: Erling Schön/N

Det är inte tillåtet att fanga eller döda vattenfladdermus och andra fladdermöss utan tillstånd.

Foto: Tero Niemel

Ta inte hem igelkottar eller andra vilda däggdjur!

Ta inte med dig djurungar som verkar övergivna – det gör mer skada än nytta och är inte tillåtet. Mamman lämnar ofta ungarna, men finns nästan alltid i närheten. Det är inte heller tillåtet att förvara vilda djur utan särskilt tillstånd.

Vissa sällsynta arter tillfaller staten om de påträffas döda. Hittar man ett sådant djur ska det alltid anmälas till polisen. Till dessa

Foto: Torbjörn Arvidsson/Ifoto

Foto: Jan Johansson/N

Hökugglan hör till statens vilt, liksom kungsfiskaren.

statens vilt hör björn, varg, järv, lo, myskoxe, fjällräv, utter, valar, fiskgjuse, bivrak, tornuggla, hökuggla, berguv, fjälluggla, lappuggla, slaguggla, rördrom, lunnefågel, salskrake, svarthalsad dopping, skärfläcka, gråspett, vitryggig hackspett, mellanspett, kungsfiskare, blåkråka, härfågel, sommargylling, fjällgås, skräntärna, svarttärna, storkar, örnar, glador, falkar och kärnhökar.

Om hackspettar, fladdermöss, tranor eller andra djur som inte får jagas orsakar skador på hus, tomt eller gröda ska man i första hand vidta skadeförebyggande åtgärder. Det är inte tillåtet att bekämpa djuren utan tillstånd. Tag vid behov kontakt med länsstyrelsen för råd om lämpliga åtgärder.

Fiskar och musslor

Det är förbjudet att fiska de hotade arterna mal och flodpärlmussla. Dessa är de enda arter som berörs av fiske som är fridlysta året om i hela landet.

Foto: Tero Niemel

Flodpärlmusslan är fridlyst i hela landet.